

**ЗАМОНАВИЙ ФИТРАТШУНОСЛИК: МАНБАШУНОСЛИК,
МАТНШУНОСЛИК ВА ЯНГИ ТАДҚИҚОТ ЙЎНАЛИШЛАРИ**

Хайруллаев Саиджон Хусенович

Бухоро давлат университети, илмий изланувчиси.

E-mail: saidjonhusaynzoda@gmail.com

Аннотация: *Мазкур тезисда XX аср бошларидаги ўзбек миллий уйғониш ҳаракатининг йирик намояндаларидан бири Абдурауф Фитратнинг ҳаёти ва илмий-адабий меросини замонавий илмий ёндашувлар асосида ўрганиш масалалари ёритилади. Фитратшуносликнинг шаклланиш ва ривожланиш жараёни, унинг манбавий асослари, асарларни илмий-матний жиҳатдан тадқиқ этиш муаммолари таҳлил қилинади. Фитрат меросини ўрганишда қўлёзма ва босма манбалар, даврий матбуот, архив ҳужжатлари, биринчи нашрлар ҳамда кейинги илмий нашрларнинг аҳамияти очиқ берилади. Шунингдек, Фитрат асарларини матншунослик нуқтаи назаридан қиёсий ўрганиш, матннинг асл вариантини тиклаш, илмий-танқидий нашрлар тайёрлаш масалаларига эътибор қаратилади. Замонавий фитратшуносликда рақамли гуманитаристика, электрон матнлар корпуси, лингвостатистик таҳлил, рақамли библиография, компаративистика ва фанлараро тадқиқотлар янги истиқболли йўналишлар сифатида асосланади.*

Калит сўзлар: *Абдурауф Фитрат, фитратшунослик, манбашунослик, матншунослик, жадидчилик, миллий уйғониш, адабиётшунослик, архив, қўлёзма, илмий-танқидий матн, рақамли гуманитаристика, электрон корпус.*

**СОВРЕМЕННОЕ ФИТРАТОВЕДЕНИЕ: ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ,
ТЕКСТОЛОГИЯ И НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ**

Аннотация: *В данном тезисе освещаются вопросы изучения жизни и научно-литературного наследия Абдурауфа Фитрата, одного из крупных представителей узбекского национального движения просветительства и национального возрождения начала XX века, на основе современных научных подходов. Анализируются процессы становления и развития фитратоведения, его источниковедческая база, а также проблемы научно-текстологического исследования произведений Фитрата. Раскрывается значение рукописных и печатных источников, периодической печати, архивных документов, первых изданий и последующих научных публикаций в изучении наследия Фитрата. Особое внимание уделяется сравнительному изучению произведений Фитрата с точки зрения текстологии, восстановлению первоначального варианта текста и подготовке научно-критических изданий. В современном фитратоведении цифровая гуманитаристика, создание электронного корпуса текстов, лингвостатистический анализ, цифровая библиография, компаративистика и междисциплинарные исследования обосновываются как перспективные направления дальнейшего научного изучения наследия Фитрата.*

Ключевые слова: Абдурауф Фитрат, фитратоведение, источниковедение, текстология, джадидизм, национальное возрождение, литературоведение, архив, рукопись, научно-критический текст, цифровая гуманитаристика, электронный корпус.

MODERN FITRAT STUDIES: SOURCE STUDIES, TEXTUAL CRITICISM, AND NEW RESEARCH DIRECTIONS

Abstract: *This thesis examines the study of the life and scholarly and literary heritage of Abdurauf Fitrat, one of the prominent representatives of the Uzbek national enlightenment and national revival movement of the early twentieth century, based on modern scholarly approaches. It analyzes the formation and development of Fitrat studies, its source base, and the challenges of conducting scholarly and textual research into Fitrat's works. Particular attention is paid to the significance of manuscript and printed sources, periodicals, archival documents, first editions, and subsequent scholarly publications in the study of Fitrat's intellectual and literary legacy. The thesis also focuses on the comparative textual study of Fitrat's works, the reconstruction of their original versions, and the preparation of scholarly critical editions. In contemporary Fitrat studies, digital humanities, the development of an electronic corpus of texts, linguostatistical analysis, digital bibliography, comparative studies, and interdisciplinary research are substantiated as promising directions for further scholarly investigation.*

Keywords: *Abdurauf Fitrat, Fitrat studies, source studies, textual criticism, Jadidism, national revival, literary studies, archive, manuscript, scholarly critical text, digital humanities, electronic corpus.*

КИРИШ

XX аср бошлари Туркистон тарихида миллий ўзликни англаш, маърифатпарварлик, замонавий таълим, миллий матбуот ва янги адабий тафаккур шакллانган муҳим тарихий давр ҳисобланади. Ушбу жараёнда Абдурауф Фитрат алоҳида мавқега эга бўлган маърифатпарвар, адиб, олим, драматург, тилшунос, адабиётшунос, тарихчи ва жамоат арбоби сифатида фаолият олиб борди.

Фитратнинг илмий-адабий мероси кўлами жиҳатидан ниҳоятда кенгдир. У бадий адабиётнинг шеър, ҳикоя ва драматургия каби турларида самарали ижод қилгани билан бирга, адабиёт назарияси, адабиёт тарихи, тилшунослик, мусиқашунослик, тарих, фалсафа ва ижтимоий-маърифий масалалар бўйича ҳам қимматли асарлар яратди. Унинг «Адабиёт қоидалари», «Энг эски турк адабиёти намуналари», «Тилимиз», «Сарф», «Нахв», «Аруз ҳақида», «Ўзбек адабиёти намуналари», «Бедил», «Мухтасар ислом тарихи», «Нажот йўли» каби асарлари бугун ҳам ўзбек гуманитар тафаккури тарихини ўрганишда муҳим манба бўлиб хизмат қилмоқда.

Фитрат меросини ўрганишда бугунги кунга қадар катта илмий тажриба тўпланган. Бироқ замонавий фитратшунослик олдида ҳали ечимини кутаётган бир қатор муҳим вазифалар мавжуд. Улар қаторига адиб асарларининг манбавий

асосларини қайта кўриб чиқиш, биринчи нашрлар ва кейинги нашрларни қиёслаш, архив материалларини илмий муомалага киритиш, матнларнинг вариантларини аниқлаш, библиографик базани такомиллаштириш ва рақамли технологиялардан кенг фойдаланиш каби масалалар киради.

Шу маънода замонавий фитратшуносликни фақат Фитрат ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумот берувчи соҳа сифатида эмас, балки **манбашунослик, матншунослик, адабиётшунослик, тилшунослик, тарих, маданиятшунослик ва рақамли гуманитаристика имкониятларини бирлаштирувчи комплекс илмий йўналиш** сифатида баҳолаш мақсадга мувофиқ.

Фитратшуносликнинг шаклланиши ва бугунги илмий вазифалари

Фитратшуносликнинг илмий йўналиш сифатида шаклланиши Фитрат меросининг ўрганилиши, нашр қилиниши ва илмий баҳоланиши билан боғлиқ. Фитратнинг ўзи ҳам адабиётшунослик ва матн билан ишлаш маданиятига катта эътибор берган. Унинг «Адабиёт қоидалари» асари ўз даврида адабиёт назарияси масалаларини тизимлаштиришга қаратилган муҳим қадамлардан бири бўлган. Унда Шарқ ва Ғарб адабиёти назариясига оид қатор масалалар ёритилгани адабиётшуносликка оид манбаларда таъкидланади.

Фитратнинг «Ўзбек адабиёти намуналари» асари ҳам унинг манба билан ишлаш тамойилларини ўрганиш учун муҳимдир. Унда қадимги туркий ёзма ёдгорликлар, халқ оғзаки ижоди намуналари ва мумтоз адабиёт вакиллари ижодидан парчалар жамланган. Бу ҳолат Фитратнинг адабий меросни миллий адабиёт тарихи нуқтаи назаридан тизимлаштиришга интилганини кўрсатади.

Фитратшуносликнинг кейинги тараққиётида унинг асарларини қайта нашр этиш муҳим аҳамият касб этди. Айниқса, «Танланган асарлар»нинг беш жилдлик нашри Фитрат меросини тизимлаштиришда катта илмий қадам бўлди. Мазкур тўпламнинг биринчи жилдига бадиий асарлар ва драмалар, иккинчи жилдига илмий тадқиқотлар, учинчи жилдига драмалар ва мақолалар, тўртинчи жилдига дарсликлар, ўқув қўлланмалари, илмий мақола ва тадқиқотлар, бешинчи жилдига эса илмий рисоалар киритилган. Нашр жараёнида асарларни турли даврлардаги нашрлар билан қиёслаш, тўлдириш ва тузатиш ишлари амалга оширилган.

Шу билан бирга, замонавий фитратшунослик учун мавжуд нашрларни якуний ва ўзгармас матн сифатида қабул қилиш эмас, балки уларнинг манбавий асосларини янада чуқур ўрганиш муҳимдир. Чунки ҳар қандай илмий нашр муайян матний база, таҳририй тамойиллар ва манбаларга таянади.

Фитрат меросини ўрганишда манбашуносликнинг аҳамияти

Манбашунослик тарихий ва адабий тадқиқотнинг ишончли асосини ташкил этади. Фитрат меросини ўрганишда ҳам манбашунослик ёндашувисиз тўлиқ ва холис илмий хулоса чиқариш қийин.

Фитрат асарларини манбавий жиҳатдан бир неча гуруҳга ажратиш мумкин:

1. **Фитратнинг бевосита асарлари** — шеърлар, ҳикоялар, драмалар, илмий мақолалар, рисоалар, дарсликлар ва публицистик материаллар;

2. **Даврий матбуот материаллари** — Фитрат мақолалари ва чиқишлари эълон қилинган газета ва журналлар;

3. **Қўлёзма ва архив ҳужжатлари** — Фитратнинг шахсий ёзишмалари, расмий ҳужжатлар, қўлёзма материаллар ва бошқа архив манбалари;

4. **Биринчи нашрлар** — асарларнинг муаллиф ҳаётигида ёки унга яқин даврда нашр этилган нусхалари;

5. **Кейинги қайта нашрлар** — мустақиллик даврида нашр қилинган асарлар;

6. **Замонавий электрон манбалар** — рақамлаштирилган китоблар, электрон каталоглар, илмий мақолалар базаси ва матн корпуслари.

Манбашунослик тадқиқотида ҳар бир манбанинг яратилган вақти, муаллифи, нашр тарихи, сақланиш жойи ва матний хусусиятлари аниқланиши лозим. Айниқса, Фитрат асарларининг биринчи нашрларини кейинги нашрлар билан қиёслаш муҳим илмий натижалар бериши мумкин.

Фитратнинг ижодий мероси турли йилларда турли ёзув ва имло асосида чоп этилган. Шу сабабли замонавий ўқувчига мослаштирилган матн билан тарихий асл матн ўртасидаги фарқларни аниқлаш матншуносликнинг долзарб вазифаларидан бири ҳисобланади.

Бу ерда яна бир муҳим масала — Фитрат асарларида арабий ва форсий лексиканинг кенг қўлланидир. Матнни замонавий имлога ўтказишда мазкур лексик қатламнинг тарихий ва услубий хусусиятлари сақланиши зарур. Акс ҳолда матннинг даврий хусусияти ва муаллиф услубига хос жиҳатлар йўқолиши мумкин.

Фитрат асарларининг матншунослик муаммолари

Матншуносликнинг асосий вазифаси — асарнинг ишончли матнини аниқлаш ва унинг турли нусхалари ўртасидаги фарқларни илмий асосда белгилашдир.

Фитрат мероси мисолида матншуносликнинг бир неча муҳим вазифаларини кўрсатиш мумкин.

Биринчидан, **асарнинг биринчи нашрини аниқлаш** зарур. Биринчи нашр матннинг тарихий ҳолатини белгилашда муҳим далилдир.

Иккинчидан, **кейинги нашрларни қиёсий ўрганиш** талаб этилади. Матнда қандай сўзлар алмаштирилгани, қисқартиришлар ёки қўшимчалар киритилгани, имло ва услубда қандай ўзгаришлар юз бергани аниқланиши керак.

Учинчидан, **муаллиф матни ва муҳаррир матнини фарқлаш** муҳимдир. Айрим ҳолларда кейинги нашрлардаги имловий ёки услубий ўзгаришлар муаллифга эмас, балки таҳрир жараёнига тегишли бўлиши мумкин.

Тўртинчидан, **матний вариантларни қайд этиш** зарур. Илмий-танқидий нашрда асосий матн билан бир қаторда муҳим вариантлар ҳам кўрсатилса, тадқиқотчи учун матн тарихи янада аниқлашади.

Бешинчидан, **изоҳ ва луғатларни** такомиллаштириш талаб этилади. Фитрат асарларида учрайдиган тарихий, диний, фалсафий, адабий ва тилшунослик терминларини шарҳлаш матнни тўғри англашга хизмат қилади.

Шу жиҳатдан Фитратнинг ўз тадқиқотчилиқ тажрибаси ҳам алоҳида аҳамиятга эга. У қадимги туркий адабий ёдгорликлар, хусусан, «Девону луғотит турк»

материаллари билан ишлашда матнларни саралаш, тартиблаш ва уларни адабий-илмий нуқтаи назардан таҳлил қилишга ҳаракат қилган.

Иқтибослар ва уларнинг фитратшуносликдаги аҳамияти

Фитрат меросини ўрганишда унинг ўз фикрларига мурожаат қилиш муҳим. Унинг илмий ва адабий қарашлари адабиёт, миллат, тил, маърифат ва миллий тараққиёт масалалари билан узвий боғлиқ.

Фитратнинг маърифат ҳақидаги машҳур фикрларидан бири:

«Ҳар бир миллат тараққийси учун асосий сабаб илмдир».

Ушбу фикр Фитрат дунёқарашида илм ва маърифатнинг миллий тараққиётдаги ўрни қанчалик муҳим бўлганини кўрсатади.

Яна бир муҳим жиҳат — Фитратнинг адабиётга фақат эстетик ҳодиса сифатида эмас, балки жамият маънавий ҳаётига таъсир кўрсатувчи куч сифатида қараганидир. Унинг «Адабиёт қоидалари» асарида адабиётнинг назарий асосларини тушунтириш билан бирга, бадиий ижоднинг инсон ва жамият ҳаётидаги аҳамиятини англашга ҳаракат қилинган.

Шу ўринда бир муҳим илмий аниқликни қайд этиш лозим: **«Адабиёт яшаса — миллат яшар»** деган машҳур иқтибос Абдурауф Фитратга эмас, Абдулҳамид Чўлпоннинг **«Адабиёт надур?»** мақоласига тегишли. Шу сабабли ушбу иборани Фитратга нисбат бериш илмий жиҳатдан тўғри эмас. Бу ҳолат манбашунослик ва иқтибосларни текширишнинг нақадар муҳимлигини кўрсатади.

Демак, замонавий фитратшуносликда иқтибослардан фойдаланишда ҳам биринчи манбага мурожаат қилиш, иқтибоснинг муаллифи ва манбасини аниқлаш, имкони бўлса, нашр ва саҳифа рақамини кўрсатиш талаб этилади.

Рақамли фитратшунослик: янги илмий имкониятлар

XXI аср гуманитар фанларида рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши адабиётшунослик ва матншунослик соҳаларида ҳам янги тадқиқот усулларини шакллантирди. Фитратшуносликда ҳам рақамли гуманитаристика имкониятларидан фойдаланиш истиқболли йўналишлардан бири ҳисобланади.

Бугун **«Abdurauf Fitrat korpusi»** электрон платформаси мавжуд бўлиб, унда Фитрат асарларини жанр ва давр бўйича кўриш, матнлардан сўз ва ибораларни қидириш, конкорданс орқали уларнинг контекстдаги қўлланишини таҳлил қилиш, кенгайтирилган қидирувдан фойдаланиш имкониятлари яратилган.

Рақамли корпус фитратшуносга оддий библиографик қидирувдан кўра кенгрок имкониятлар беради. Масалан, муайян сўзнинг Фитратнинг қайси асарларида, қайси даврда ва қайси жанрда кўпроқ қўлланганини аниқлаш мумкин.

Бундай ёндашув асосида:

- Фитрат лексикасининг статистик таҳлилини амалга ошириш;
- арабий ва форсий ўзлашмалар частотасини аниқлаш;
- ижтимоий-сиёсий терминларнинг қўлланиш динамикасини ўрганиш;
- турли жанрлардаги тил хусусиятларини қиёслаш;
- Фитратнинг индивидуал услубини лингвостатистик усулда тадқиқ этиш;
- бир тушунчанинг турли асарлардаги маъно ва контекстларини қиёслаш;

- матнларни рақамли усулда саралаш имкониятлари пайдо бўлади.

Шу билан бирга, рақамли технология анъанавий манбашунослик ва матншуносликни алмаштирмайди. Аксинча, у мазкур соҳалардаги тадқиқотларни тезлаштирувчи ва кенгайтирувчи восита вазифасини бажаради.

Фитратшуносликнинг янги тадқиқот йўналишлари

Замонавий босқичда фитратшуносликнинг истиқболли йўналишларини қуйидагича белгилаш мумкин:

1. Фитрат библиографиясини яратиш

Фитратнинг барча асарлари, уларнинг биринчи ва кейинги нашрлари, таржималари, Фитрат ҳақидаги илмий ишлар, диссертациялар, мақолалар ва хорижий тадқиқотларни қамраб олган ягона электрон библиографик база яратиш зарур.

2. Номаълум ва кам ўрганилган асарларни аниқлаш

Архивлар, эски газета ва журналлар, шахсий фондлар ҳамда хорижий кутубхоналарда сақланаётган материалларни қайта кўриб чиқиш орқали Фитратнинг ҳали илмий муомалага тўлиқ киритилмаган асарларини аниқлаш мумкин.

3. Фитратнинг эпистоляр меросини тадқиқ этиш

Фитратнинг хатлари ва замондошлари билан ёзишмалари унинг шахсий қарашлари, илмий алоқалари, ижодий режалари ва интеллектуал муҳитини тиклаш учун муҳим манба бўла олади.

4. Фитрат ва жадиличлик

Фитратнинг жадиличликдаги ўрнини фақат тарихий-сиёсий нуқтаи назардан эмас, балки унинг тил, таълим, адабиёт, миллий давлатчилик ва маданий модернизация ҳақидаги қарашлари билан боғлиқ ҳолда комплекс ўрганиш зарур.

5. Фитрат ва Шарқ–Ғарб муносабатлари

Фитрат дунёқарашида Шарқнинг мумтоз илмий-адабий мероси билан замонавий Европа тафаккури ўртасидаги муносабатни ўрганиш унинг интеллектуал манбаларини кенгрок тушуниш имконини беради.

6. Фитрат тилини корпус асосида тадқиқ этиш

Фитрат тилининг лексик, морфологик ва синтактик хусусиятларини рақамли корпус асосида ўрганиш унинг услуби ҳақида янги илмий хулосалар чиқариш имконини беради.

7. Фитрат ва китобат маданияти

Фитратнинг қадимий ёзма манбалар, миллий адабий мерос, китобхонлик ва нашр маданиятига муносабатини Марказий Осиё китобат тарихи билан боғлиқ ҳолда тадқиқ этиш ҳам истиқболли йўналишдир.

8. Фанлараро фитратшунослик

Замонавий фитратшуносликнинг энг муҳим тенденцияларидан бири фанлараро ёндашувдир. Бунда адабиётшунослик, тарих, манбашунослик, матншунослик, тилшунослик, фалсафа, маданиятшунослик ва рақамли гуманитаристика методлари биргаликда қўлланилади.

ХУЛОСА

Замонавий фитратшунослик бугун янги илмий босқичга кириб бормоқда. Фитрат меросини ўрганишда унинг ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумот бериш билан чекланиш эмас, балки мавжуд манбаларни қайта кўриб чиқиш, асарларнинг матний тарихини тиклаш, биринчи нашрларни аниқлаш, қўлёзма ва архив материалларини илмий муомалага киритиш, матн вариантларини қиёсий тадқиқ этиш ва рақамли технологиялардан фойдаланиш муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Фитратнинг беш жилдлик «Танланган асарлар»и унинг бой меросини тизимлаштиришда муҳим илмий манба бўлиб хизмат қилди. Бироқ замонавий фитратшуносликнинг кейинги босқичи мазкур нашрларнинг манбавий асосларини янада чуқур текшириш, янги архив материалларини аниқлаш ва илмий-танқидий нашрлар тайёрлаш билан боғлиқ бўлиши лозим.

Айниқса, рақамли гуманитаристика ва электрон матн корпуслари фитратшунослик олдида янги имкониятларни очмоқда. «Abdurauf Fitrat korpusi» каби электрон ресурслар Фитрат асарларини қидириш, конкорданс ва кенгайтирилган қидирув асосида ўрганиш имконини бermoқда.

Шундай қилиб, замонавий фитратшуносликнинг асосий мақсади Фитрат меросини шунчаки қайта тавсифлаш эмас, балки уни **ишончли манбалар асосида тиклаш, илмий-танқидий жиҳатдан баҳолаш, рақамлаштириш ва жаҳон гуманитар тафаккури контекстида қайта тадқиқ этишдан** иборат.

Бугунги тадқиқотчи учун Фитрат мероси бир вақтнинг ўзида адабий матн, тарихий манба, тилшунослик материали, миллий тафаккур ҳужжати ва маданий хотира объектидир. Шунинг учун уни ўрганишда манбашунослик ва матншуносликнинг илмий принципларига қатъий амал қилиш, янги рақамли технологияларни анъанавий илмий методлар билан уйғунлаштириш муҳим аҳамият касб этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Фитрат, Абдурауф. Танланган асарлар. 1-жилд: Шеърлар, насрий асарлар, драмалар. — Тошкент: Маънавият, 2000.
2. Фитрат, Абдурауф. Танланган асарлар. 2-жилд: Илмий асарлар. — Тошкент: Маънавият, 2000.
3. Фитрат, Абдурауф. Танланган асарлар. 3-жилд: Драмалар, мақолалар. — Тошкент: Маънавият, 2003.
4. Фитрат, Абдурауф. Танланган асарлар. 4-жилд: Дарслик ва ўқув қўлланмалари, илмий мақола ва тадқиқотлар. — Тошкент: Маънавият, 2006. — 336 б.
5. Фитрат, Абдурауф. Танланган асарлар. 5-жилд: Илмий рисоалар. — Тошкент: Маънавият, 2010. — 304 б.
6. Фитрат, Абдурауф. Адабиёт қоидалари. — Тошкент: Ўқитувчи, 1995.
7. Фитрат, Абдурауф. Аруз ҳақида. — Тошкент: Маънавият, 1997.
8. Фитрат, Абдурауф. Оила ёки оила бошқариш тартиблари. — Тошкент: Маънавият, 2000.

9. Фитрат, Абдурауф. Нажот йўли. — Тошкент: Шарқ, 2001.
10. Фитрат, Абдурауф. Мухтасар ислом тарихи. — Тошкент: Янги аср авлоди, 2004.
11. Қосимов Б. Маслакдошлар: Беҳбудий, Ажзий, Фитрат. — Тошкент: Шарқ, 1994.
12. Қосимов Б. Миллий уйғониш: жасорат, маърифат, фидойилик. — Тошкент: Маънавият, 2002. — 400 б.
13. Болтабоев Ҳ. Фитрат ва жадидлик. — Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2007.
14. Ғаниев И. Фитратшунослик. — Бухоро, 1994.
15. Қурбонова М. Фитрат — тилшунос. — Тошкент, 1996.
16. Қосимов Б. Миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти. — Тошкент: Маънавият, 2004. — 464 б.
17. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 9-жилд. — Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2005.
18. Abdurauf Fitrat korpusi. — Электрон ресурс: асарлар каталоги, конкорданс ва кенгайтирилган қидирув тизими.
19. Аҳмадова З. Абдурауф Фитратнинг ижодий ва сиёсий фаолияти // Eurasian Journal of Academic Research. — 2022. — №13. — Б. 1095–1099.
20. Ўроқова Ш. Hamidulla Boltaboyev ilmiy faoliyatida Abdurauf Fitrat hayoti va ijodi // Yosh olimlar. — 2025. — Т. 3, №22. — Б. 46–47.
21. Адабиётшунослик. Ўзбек адабиёти тарихи ва адабиётшуносликка оид ўқув-илмий материаллар.
22. Fitratning ilk yozma adabiyotimiz tarixiga oid tadqiqotlari. Фитратнинг қадимги туркий адабий манбалар билан ишлаш фаолиятига бағишланган тадқиқот материаллари.